

Міжнародна
організація
праці

▶ **Безпечне та здорове
робоче середовище —
основний принцип
і основне право
у світі праці**

▶ Безпечне та здорове робоче середовище – основний принцип і основне право у світі праці¹

У червні 2022 року на своїй 110-й сесії Міжнародна конференція праці ухвалила рішення внести зміну до параграфу 2 Декларації МОП основних принципів та прав у світі праці (1998 р.), зокрема включити до нього «безпечне та здорове робоче середовище» як основний принцип і основне право у світі праці, а також внести відповідні зміни до Декларації МОП про соціальну справедливість у цілях справедливої глобалізації (2008 р.)² та Глобального пакту про робочі місця (2009 р.)³

▶ Декларація МОП основних принципів та прав у світі праці

У Декларації, перша редакція якої була ухвалена в 1998 році, визначено принципи та права, що містяться в Статуті МОП і Філадельфійській декларації, та заявлено, що всі члени Організації зобов'язані дотримуватися, зміцнювати та реалізовувати добросовісно та відповідно до Статуту основні принципи та права у світі праці.

Після ухвалення рішення про включення до Декларації безпечного та здорового робочого середовища вона тепер містить п'ять категорій основних принципів та прав у світі праці. Це:

- a. свобода асоціації та реальне визнання права на ведення колективних переговорів;
- b. скасування всіх форм примусової чи обов'язкової праці;
- c. реальна заборона дитячої праці;
- d. недопущення дискримінації в галузі праці та занять;
- e. **безпечне та здорове робоче середовище.**

1 Перекладено українською мовою в межах Проекту МОП за фінансування ЄС «На шляху до безпечної, здорової та задекларованої праці в Україні» (www.ilo.org/shd4Ukraine).

2 Декларація сприяє гідній праці на основі збалансованого підходу до виконання стратегічних завдань у чотирьох сферах: i) зайнятість; ii) соціальний захист; iii) соціальний діалог; iv) основні принципи та права у світі праці, які зараз включають «безпечне та здорове робоче середовище».

3 У Глобальному пакті про робочі місця визнано, що дотримання основних принципів та прав у світі праці є критично важливим для забезпечення поваги до людської гідності, а також має першорядне значення для відновлення й розвитку. Пакт (зі змінами, внесеними у 2022 році) закликає посилити пильність для забезпечення викоренення та недопущення поширення примусової праці, дитячої праці та дискримінації на робочих місцях, а також для створення безпечного та здорового робочого середовища.

Це історичне рішення стало результатом процесу, який офіційно розпочався 2019 року, коли Конференція визнала в ухваленій нею [Декларації століття МОП про майбутнє сфери праці](#), що «безпечні та здорові умови праці є основоположним фактором забезпечення гідної праці», і запропонувала у відповідній [Резолюції щодо Декларації століття МОП про майбутнє сфери праці](#), щоб Адміністративна рада МОП «якомога скоріше розглянула пропозиції про включення безпечних та здорових умов праці до зводу основних принципів та прав у світі праці МОП».⁴

Захист здоров'я і безпеки працівників займає видне місце серед статутних завдань МОП. У Преамбулі до [Статуту МОП](#) (1919 р.) зазначено, що «захист працівників від хвороб, професійних захворювань і нещасних випадків на роботі» є однією зі сфер, де є «нагальна необхідність покращення». У [Декларації стосовно цілей та завдань Міжнародної організації праці \(Філадельфійській декларації\)](#) (1944 р.) визнано «урочисте зобов'язання» Організації сприяти програмам, які мають на меті «належний захист життя і здоров'я працівників на всіх роботах».

Міжнародна конференція праці вирішила також визначити [Конвенцію 1981 року про безпеку та здоров'я на роботі \(№ 155\)](#) і [Конвенцію 2006 року про основи, що сприяють безпеці та здоров'ю на роботі \(№ 187\)](#) основними конвенціями, що відповідає її рішенням визнати право на безпечне та здорове робоче середовище одним з основних принципів та прав у сфері праці.

Усі члени Організації, навіть ті, які не ратифікували вказані конвенції, мають зобов'язання, що впливає вже із самого факту їхнього членства в МОП, дотримуватися, зміцнювати та реалізовувати добросовісно та відповідно до Статуту МОП принципи, що стосуються основного права на безпечне та здорове робоче середовище.

З цією метою в Декларації 1988 року визнано зобов'язання МОП сприяти в різні способи її членам у задоволенні встановлених та висловлених ними потреб, зокрема:

- ▶ забезпечуючи технічну співпрацю й надання консультативних послуг для сприяння ратифікації та застосуванню основних конвенцій;
- ▶ сприяючи тим членам Організації, які поки що не можуть ратифікувати деякі чи всі основні конвенції, в їхніх зусиллях щодо дотримання, зміцнення та реалізації принципів, що стосуються основних прав, які є предметом цих конвенцій;
- ▶ допомагаючи членам Організації в їхніх зусиллях, спрямованих на створення умов, сприятливих для економічного та соціального розвитку.

⁴ У відповідь на прохання Конференції Адміністративна рада провела в період із листопада 2019 р. до березня 2022 р. чотири раунди обговорень для вивчення думок і визначення найбільш ефективних подальших дій; див. [GB.337/INS/3/2](#), [GB.341/INS/6](#), [GB.343/INS/6](#) та [GB.344/INS/6](#)

▶ Ключові події, що призвели до визнання права на безпечне та здорове робоче середовище одним з основних принципів та прав у світі праці

1919

Комісією з міжнародного трудового законодавства розроблено проєкт **Статуту МОП**. У Преамбулі зазначено, що «захист працівників від хвороб, професійних захворювань і нещасних випадків на роботі» є однією зі сфер, де є «нагальна необхідність покращення».

1944

На 26-й сесії Міжнародної конференції праці ухвалено **Філадельфійську декларацію** стосовно цілей та завдань МОП. У ній визнано «урочисте зобов'язання» Організації сприяти програмам, які мають на меті «належний захист життя і здоров'я працівників на всіх роботах».

1966

Генеральною асамблеєю Організації Об'єднаних Націй ухвалено **Міжнародний пакт про економічні, соціальні й культурні права**. Він гарантує права людини в економічній, соціальній та культурній сферах життя. У статті 7(b) визнається право на «умови роботи, що відповідають вимогам безпеки та гігієни».

1981

Ухвалено **Конвенцію про безпеку та здоров'я на роботі (№ 155)** та відповідну **Рекомендацію (№ 164)**. У них викладено основні принципи покращення безпеки та здоров'я на роботі як на національному рівні, так і на рівні підприємства.

1998

На 86-й сесії Міжнародної конференції праці ухвалено **Декларацію МОП основних принципів та прав у світі праці**. Вона стала знаковою політичною заявою, яка підтвердила обов'язки та зобов'язання, що випливають із самого факту членства в МОП, дотримуватися, зміцнювати та реалізовувати добросовісно та відповідно до Статуту МОП, принципи, що стосуються основних прав.

2003

На 91-й сесії Міжнародної конференції праці ухвалено **Глобальну стратегію з безпеки та здоров'я на роботі**. У ній ще раз підтверджено роль МОП у сприянні реалізації запобіжного підходу до зменшення кількості нещасних випадків на роботі та професійних захворювань шляхом ширшого розвитку національної культури профілактики в галузі безпеки та здоров'я, а також більш ефективного управління безпекою та здоров'ям на роботі (БЗР) на національному рівні та рівні підприємства.

2006

Ухвалено **Конвенцію про основи, що сприяють безпеці та здоров'ю на роботі № 187** та **Рекомендацію № 197**. Вони закликають до створення національної культури профілактики в галузі БЗР і до заохочення та просування на всіх відповідних рівнях права працівників на безпечне та здорове робоче середовище.

2008

Міжнародна конференція праці на своїй 97-й сесії ухвалила **Декларацію МОП про соціальну справедливість у цілях справедливої глобалізації**. Вона стала потужним сигналом про підтвердження цінностей МОП і сприяння гідній праці. У Декларації підтверджено особливу значущість основних прав у сфері праці.

2009

Міжнародна конференція праці на своїй 98-й сесії ухвалила **Глобальний пакт про робочі місця**. У ньому висвітлено соціальний вплив глобальної кризи на зайнятість і нагадується, що дотримання основних принципів та прав у сфері праці має першорядне значення для людської гідності, а також є критично важливим для відновлення та розвитку.

2010

На 307-й сесії Адміністративної ради затверджено **План дій на 2010-2016 роки з забезпечення широкої ратифікації та ефективного застосування міжнародних актів із питань безпеки та здоров'я на роботі**. Він мав слугувати основою для узгоджених і масштабних заходів, спрямованих на забезпечення значного зменшення неприйнятних людських страждань і економічних втрат унаслідок нещасних випадків на роботі та професійних захворювань у всьому світі, шляхом сприяння ратифікації й застосуванню Конвенції № 155, Протоколу 2002 року до неї та Конвенції № 187.

2019

На 108-й сесії Міжнародної конференції праці ухвалено **Декларацію століття МОП про майбутнє сфери праці** й відповідну **Резолюцію**. У Декларації заявлено, що «безпечні та здорові умови праці є основоположним фактором забезпечення гідної праці», а в Резолюції пропонується, щоб Адміністративна рада МОП «якомога скоріше розглянула пропозиції про включення безпечних та здорових умов праці до зводу основних принципів та прав у світі праці МОП».

2022

На 110-й сесії Міжнародної конференції праці ухвалено **Резолюцію про включення безпечного і здорового робочого середовища до зводу основних принципів та прав у світі праці МОП**. У резолюції право на безпечне та здорове робоче середовище визнано основним принципом і основним правом у світі праці; Конвенції №№ 155 і 187 оголошені основними конвенціями через внесення змін до **Декларації МОП основних принципів та прав у світі праці (1998 р.)**; внесено відповідні зміни до **Декларації МОП про соціальну справедливість у цілях справедливої глобалізації (2008 р.)** та до **Глобального пакту про робочі місця (2009 р.)**.

► Основні конвенції з БЗР як стрижень нормативної бази МОП у сфері безпеки та здоров'я на роботі

З часу свого заснування МОП ухвалила понад 40 міжнародних трудових норм, які конкретно стосуються БЗР, встановлюючи мінімальні стандарти контролю та управління професійними ризиками й захисту працівників у широкому спектрі професій та ситуацій, в яких виконується робота.

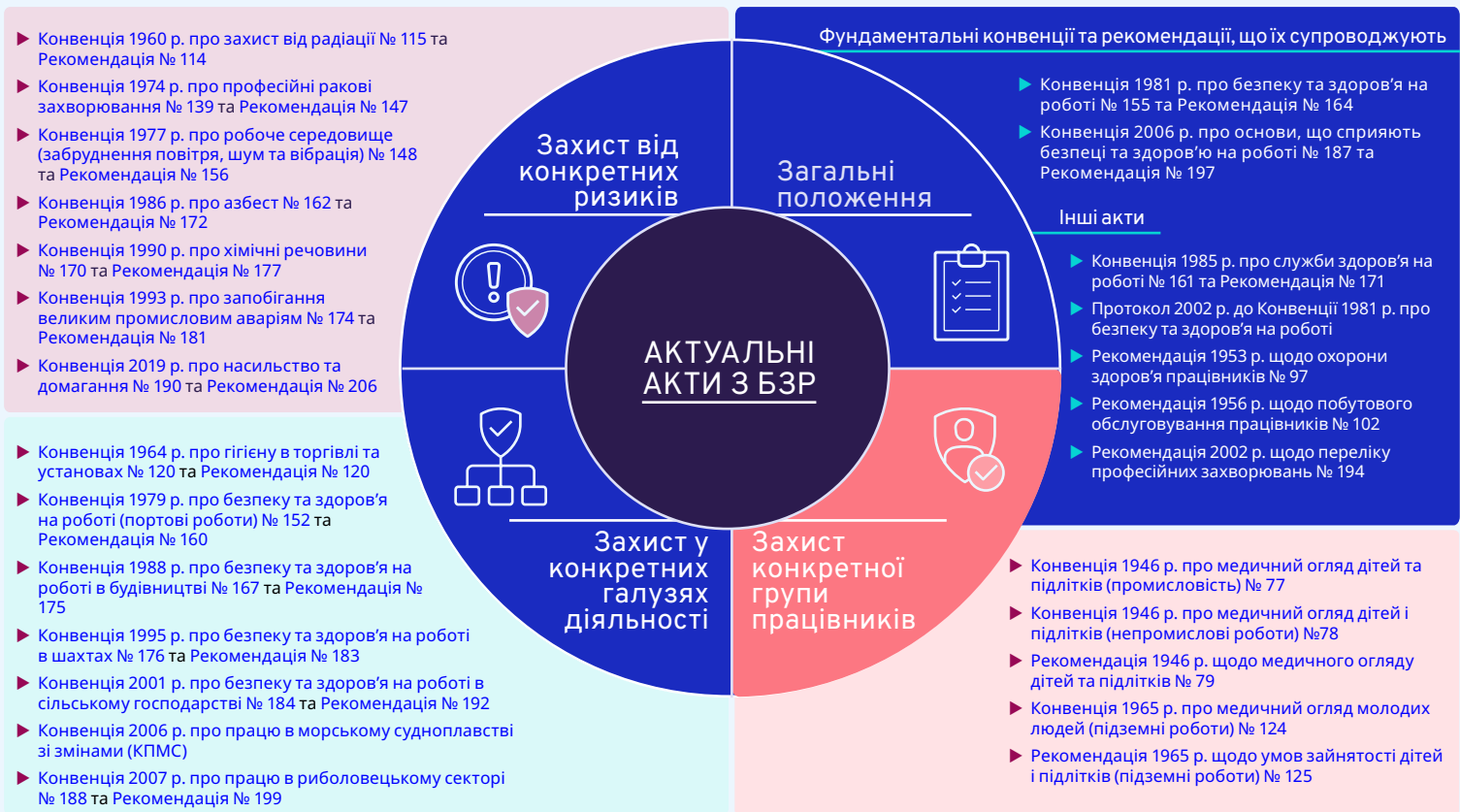
Конвенція 1981 року про безпеку та здоров'я на роботі № 155 та Конвенція 2006 року про основи, що сприяють безпеці та здоров'ю на роботі № 187, які тепер визнані основними конвенціями, є повністю взаємодоповняльними й відображають відповідні принципи, обов'язки та права з забезпечення безпечного та здорового робочого середовища.

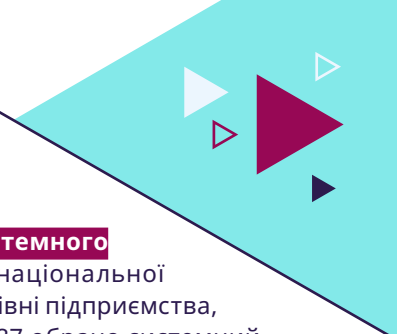
Вони містять положення загального характеру, що поширюються на всі галузі діяльності й на всіх працівників, незалежно від виду небезпеки, а також слугують основою для заходів із безпеки та здоров'я, передбачених в інших відповідних актах МОП.

Для того, щоб повною мірою виконувати вимоги Конвенцій №№ 155 і 187, членам МОП необхідно враховувати положення всього масиву актів МОП, зазначеного нижче.

Положення Конвенції № 187 доповнюють основоположні принципи Конвенції № 155, і разом вони утворюють орієнтир для поступового і сталого вдосконалення на шляху створення безпечних та здорових робочих середовищ⁵.

У сукупності Конвенції №№ 155 і 187 закладають загальні принципи запровадження **системного підходу** до управління БЗР. Конвенція № 155 закликає до ухвалення узгодженої національної політики в галузі БЗР. Вона вимагає також ужиття заходів на національному рівні й на рівні підприємства, визначаючи основні обов'язки, права і відповідальність у цій галузі. У Конвенції № 187 обрано системний підхід до сприяння створенню безпечних і здорових робочих середовищ, який зосереджується на впровадженні національної політики, національних систем і програм для заохочення національної культури профілактики в галузі БЗР. Такий системний підхід слід реалізовувати з урахуванням принципів, визначених у відповідних актах із БЗР.

Принцип запобігання має основоположне значення для БЗР, що добре відображено в Конвенціях №№ 155 і 187, а також в інших актах із БЗР. Наприклад, у Конвенції № 155 встановлено, що «мета» національної політики – «запобігати нещасним випадкам і завданню шкоди здоров'ю». У Конвенції № 187 визнано, що принципові запобігання слід надавати «найвищого пріоритету».

У Конвенціях №№ 155 і 187 наголошується на **участі роботодавців і працівників** для чого в їхніх положеннях прямо згадуються консультації та співпраця в процесі ухвалення рішень.

В ухваленій у 2002 році [Резолюції про включення безпечного і здорового робочого середовища до зводу основних принципів та прав у світі праці МОП](#) визнано важливість діалогу і співпраці між соціальними партнерами. Зазначено, зокрема, що «безпечне та здорове робоче середовище вимагає активної участі урядів, роботодавців і працівників за допомогою системи визначених прав, обов'язків і відповідальності, а також шляхом соціального діалогу та співпраці».

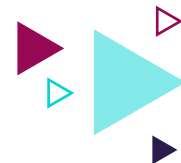
Крім того, у цих конвенціях висвітлено доповняльні ролі урядів, роботодавців і працівників у покращенні безпеки та здоров'я на роботі. У Конвенції № 155 установлено, що під час розроблення національної політики в галузі БЗР «зазначаються відповідні функції та обов'язки органів державної влади, роботодавців, працівників та інших осіб». Крім того, у ній окреслено основні функції національного органу з питань БЗР, визначено обов'язки роботодавців і описані права й ролі працівників та їхніх представників. У Конвенції № 187 згадано «систему встановлених прав, відповідальності та обов'язків», яка є складовою «національної культури профілактики в галузі безпеки та здоров'я на роботі».

Конвенцію № 155 доповнюють [Рекомендація 1981 року щодо безпеки та здоров'я на роботі № 164](#) та [Протокол 2002 року до Конвенції 1981 року про безпеку та здоров'я на роботі № 155](#), а Конвенцію № 187 супроводжує [Рекомендація 2006 року щодо основ, які сприяють безпеці та здоров'ю на роботі № 197](#), де наведено докладніші настанови.

5 І Конвенція № 155, і Конвенція № 187 передбачають механізм поступової реалізації. Наприклад, у Конвенції № 155 передбачено «поступове виконання» різних заходів із БЗР на національному рівні (стаття 11). Мета Конвенції № 187, створення безпечного та здорового робочого середовища, має досягатися «поступово» (стаття 2); «поступово» слід також розвивати національну систему БЗР (стаття 4(1)).

► Конвенція 1981 року про безпеку та здоров'я на роботі № 155

У Конвенції № 155 термін «здоров'я» стосовно праці означає «не тільки відсутність хвороби чи недуги; він також уключає фізичні й психічні фактори, які впливають на здоров'я й безпосередньо стосуються безпеки та здоров'я на роботі» (ст. 3(е)).

Національна політика

Стаття 4 вимагає, щоб держави-члени МОП «з урахуванням національних умов і практики та після консультації з найбільш представницькими організаціями роботодавців і працівників» розробляли, здійснювали та періодично переглядали «погоджену національну політику в галузі безпеки та здоров'я на роботі та робочого середовища». Метою такої політики повинно бути запобігання «нещасним випадкам і завданню шкоди здоров'ю, що виникають унаслідок роботи, під час неї або пов'язані з нею, мінімізуючи настільки, наскільки це є обґрунтовано практично можливим, причини небезпек, притаманних робочому середовищу».

У статті 5 визначено основні сфери діяльності, які слід брати до уваги в цій політиці:

- розроблення, випробування, вибір, заміна, монтаж, розміщення, використання та обслуговування **матеріальних елементів праці**;
- зв'язки між матеріальними елементами праці й особами, які виконують або контролюють роботу, а також пристосування механізмів, обладнання, робочого часу, організації праці й робочих процесів **до фізичних і психічних здібностей працівників**;
- **професійна підготовка**, кваліфікація та **стимулювання** в досягненні адекватних рівнів безпеки та здоров'я на роботі;
- зв'язок та **співпраця** на рівнях робочої групи та підприємства й на всіх інших відповідних рівнях включно до національного рівня;
- захист працівників та їхніх представників **від дисциплінарних заходів** унаслідок здійснених ними належним чином дій відповідно до вищезгаданої політики.

Статтею 6 передбачено, що під час розроблення цієї політики зазначаються **функції та обов'язки** органів державної влади, роботодавців, працівників та інших осіб у галузі БЗР з урахуванням як допоміжної ролі таких обов'язків, так і національних умов та практики.

Заходи на національному рівні

Для забезпечення виконання цієї політики Конвенція № 155 закликає держави-члени МОП уживати, на основі консультацій із представницькими організаціями роботодавців і працівників, необхідних заходів на національному рівні, як-от:

- ▶ забезпечення застосування **нормативно-правових актів із питань БЗР** за допомогою адекватної та відповідної системи інспекції та шляхом установаження адекватних санкцій за порушення (ст. 9);
- ▶ **консультування роботодавців і працівників** для надання їм допомоги у виконанні юридичних зобов'язань (ст. 10);
- ▶ забезпечення того, щоб особи, які **розробляють, виготовляють, імпортують, постачають або передають** механізми, обладнання або речовини для професійного використання, **надавали інформацію** для їх безпечного використання і гарантували, наскільки це є обґрунтовано практично можливим, що такі механізми, обладнання або речовини не зумовлюють загроз безпеці й здоров'ю тих, хто користується ними правильно (ст. 12);
- ▶ **захист працівників**, які залишили робочу ситуацію, яку вони мали достатні підстави вважати такою, що становить безпосередню й серйозну небезпеку для їхнього життя або здоров'я, **від неправомірних наслідків** згідно з національними умовами та практикою (ст. 13);
- ▶ сприяння охопленню питань БЗР на всіх рівнях **освіти й професійної підготовки**, зокрема вищої технічної, медичної та професійної освіти (ст. 14).

Для втілення в життя політики (...) **компетентний орган** чи органи забезпечують поступове виконання таких функцій:

- ▶ визначення у випадках, коли цього вимагають характер і ступінь небезпеки, умов, які регулюють проєктування, будівництво та розміщення підприємств, введення їх в експлуатацію, значні зміни, що впливають на них, та зміни, здійснювані для досягнення їхніх цілей, безпеку технічного обладнання, яке використовується під час роботи, а також застосування процедур, визначених компетентними органами;
- ▶ визначення робочих процесів, речовин і агентів, контакт з якими необхідно заборонити, обмежити або поставити в залежність від дозволу чи контролю компетентного органу чи органів⁶;
- ▶ установаження й застосування процедур повідомлення про нещасні випадки на роботі й професійні захворювання роботодавцями й, у відповідних випадках, страховими установами та іншими безпосередньо заінтересованими, а також подання щорічних статистичних даних;
- ▶ проведення розслідувань тоді, коли нещасні випадки на роботі, професійні захворювання чи будь-які інші випадки завдання шкоди здоров'ю у зв'язку з роботою свідчать про серйозне становище;
- ▶ щорічна публікація інформації про вжиті заходи відповідно до вищезгаданої політики та про нещасні випадки на роботі, професійні захворювання та інші випадки завдання шкоди здоров'ю, які виникають під час роботи або у зв'язку з нею;
- ▶ упровадження або розширення, з урахуванням національних умов і можливостей, систем вивчення хімічних, фізичних та біологічних агентів із погляду безпеки для здоров'я працівників (ст. 11).

⁶ Слід брати до уваги небезпеки для здоров'я, що виникають унаслідок одночасного контакту з кількома речовинами або агентами.

Заходи на рівні підприємства

Конвенцією № 155 визначені головні обов'язки роботодавців, а також основні права та функції працівників та їхніх представників.

Роботодавці зобов'язані:

- ▶ забезпечити, настільки, наскільки це є обґрунтовано практично можливим, **безпеку робочих місць, механізмів, обладнання та процесів**, які перебувають під їхнім контролем, і відсутність загрози здоров'ю з їхнього боку (ст. 16(1));
- ▶ забезпечити, настільки, наскільки це є обґрунтовано практично можливим, **відсутність загрози здоров'ю з боку хімічних, фізичних та біологічних речовин і агентів**, які перебувають під їхнім контролем, тоді, коли вжито відповідних захисних заходів (ст. 16(2));
- ▶ забезпечити, коли це є необхідним і **без будь-яких витрат** із боку працівників, відповідні **захисний одяг і засоби захисту** для недопущення, настільки, наскільки це є обґрунтовано практично можливим, загрози виникнення нещасних випадків або шкідливих наслідків для здоров'я (ст. 16(3) і 21).

В усіх випадках, коли два чи більше підприємств одночасно здійснюють діяльність на одному робочому місці, вони співпрацюють у застосуванні вимог цієї Конвенції (ст. 17).

Роботодавці також зобов'язані передбачати, у випадках, коли це є необхідним, заходи для вирішення питань, пов'язаних із виникненням аварійних ситуацій та нещасних випадків, зокрема належні заходи для надання першої допомоги (ст. 18).

Крім того, згідно зі статтею 19, **на рівні підприємства** необхідно вживати **заходів**, відповідно до яких:

- ▶ працівники та їхні представники співпрацюють із роботодавцями в галузі БЗР;
- ▶ працівникам та їхнім представникам забезпечується належна підготовка в галузі БЗР;
- ▶ представникам працівників надають належну інформацію про заходи, вжиті роботодавцем для забезпечення БЗР, і вони можуть консультуватися зі своїми представницькими організаціями щодо такої інформації за умови нерозголошення комерційної таємниці;
- ▶ працівники або їхні представники (чи їхні представницькі організації) відповідно до національних законодавства й практики наділяються повноваженнями розглядати всі аспекти БЗР, пов'язані з їхньою роботою, й отримують консультації роботодавця стосовно цих аспектів; для цього за обопільною згодою на підприємство може бути запрошено позаштатних технічних радників;
- ▶ працівник без зволікання повідомляє своєму безпосередньому начальнику про будь-яку ситуацію, яку він має достатні підстави вважати такою, що становить безпосередню й серйозну небезпеку для його життя або здоров'я; доти, доки роботодавець не вжив заходів для її усунення, якщо необхідно, роботодавець не може вимагати, щоб працівники повернулися до робочої ситуації у випадках, коли зберігається пряма й серйозна небезпека для життя чи здоров'я.

У Конвенції № 155 висвітлено важливість співпраці між керівництвом і працівниками та (або) їхніми представниками, що є обов'язковим елементом заходів, яких слід уживати на рівні підприємства (ст. 20).

Конвенція № 155 також прямо передбачає, що заходи БЗР не зумовлюють жодних витрат із боку працівників (ст. 21).

► Конвенція 2006 року про основи, що сприяють безпеці та здоров'ю на роботі № 187

Конвенція № 187 закликає заохочувати на всіх відповідних рівнях право працівників на безпечне та здорове робоче середовище і сприяти його здійсненню (ст. 3(2)).

Вона вимагає від держав-членів Організації сприяти постійному вдосконаленню БЗР для запобігання випадкам травматизму на роботі, професійних захворювань і загибелі людей на роботі шляхом розроблення, на основі консультацій із найбільш представницькими організаціями роботодавців і працівників, національної політики, національної системи та національної програми. Цей процес повинен ураховувати принципи, закладені в актах МОП, які мають відношення до основ, що сприяють БЗР (ст. 2(1) і 2(2)).

Конвенція № 187, окреслюючи загальні цілі, закликає держави-члени періодично розглядати, на основі консультацій із найбільш представницькими організаціями роботодавців і працівників, заходи, які можна було б здійснити для **ратифікації відповідних конвенцій МОП із питань БЗР** (ст. 2.3).

Національна політика

У Конвенції № 187 підтверджено політику, принципи та процеси, визначені в Конвенції № 155.

У ній деталізовано основні принципи, реалізації яких слід сприяти (з урахуванням національних умов і національної практики й на основі консультацій із найбільш представницькими організаціями роботодавців і працівників):

- оцінювання професійних ризиків або небезпек;
- боротьба з професійними ризиками або небезпеками в місці їхнього виникнення;
- розвиток національної культури профілактики в галузі безпеки та здоров'я на роботі, що включає інформування, консультування та навчання (ст. 3.3).

Національна культура профілактики в галузі безпеки та здоров'я на роботі – це культура, у якій право на безпечне і здорове робоче середовище дотримується на всіх рівнях, де уряди, роботодавці й працівники беруть активну участь у забезпеченні безпечного та здорового робочого середовища за допомогою системи встановлених прав, відповідальності та обов'язків і де принципам профілактики надається найвищий пріоритет (ст. 2.3).

Національна система

Держави-члени Організації створюють, підтримують, поступово розвивають і періодично переглядають національну систему БЗР на основі консультацій із найбільш представницькими організаціями роботодавців і працівників (ст. 4.1).

Національна система безпеки та здоров'я на роботі – це інфраструктура, що передбачає основні рамки для проведення національної політики й національних програм у галузі БЗР (ст. 1(b)).

Національна система БЗР включає (ст. 4(2)):

- ▶ **закони та нормативні акти**, колективні договори й угоди та будь-які інші відповідні акти з БЗР;
- ▶ **орган** або відомство (органи або відомства), відповідальні за питання БЗР;
- ▶ механізми для забезпечення **дотримання** законів і нормативних актів, включно із системами інспекції;
- ▶ заходи, спрямовані на заохочення **співпраці** на рівні підприємства між його керівництвом, працівниками та їхніми представниками як основний елемент заходів запобігання на роботі.

Система БЗР у доречних випадках включає також (ст. 4(3)):

- ▶ національний **тристоронній** консультативний орган або органи, що опікуються питаннями БЗР;
- ▶ **інформаційні** та консультативні служби з питань БЗР;
- ▶ **професійну підготовку** з питань БЗР;
- ▶ служби здоров'я на роботі відповідно до національного законодавства й практики ⁷;
- ▶ наукові дослідження в галузі БЗР;
- ▶ механізм збирання і аналізу **даних** про випадки травматизму на роботі та професійних захворювань, з урахуванням відповідних актів МОП⁸;
- ▶ положення про співпрацю з відповідними системами страхування або **соціального забезпечення**, які охоплюють випадки травматизму на роботі і професійних захворювань;
- ▶ допоміжні механізми, спрямовані на поступове поліпшення умов у галузі БЗР на **мікро-, малих і середніх підприємствах та в неформальній економіці**.

7 Повніші настанови щодо створення служб здоров'я на роботі, їхніх функцій та організації викладені у [Конвенції 1985 р. про служби здоров'я на роботі № 161](#) та у [Рекомендації № 171](#), яка її супроводжує.

8 Повніші настанови щодо процедур звітування, реєстрації та повідомлення викладені у [Протоколі 2002 р. до Конвенції 1981 р. про безпеку та здоров'я на роботі №155](#).

Національна програма

Держави-члени Організації розробляють, виконують, контролюють, оцінюють і періодично переглядають національну програму з БЗР на основі консультацій із найбільш представницькими організаціями роботодавців і працівників (ст. 5.1).

Національна програма з безпеки та здоров'я на роботі – це будь-яка національна програма, що включає завдання, які треба буде розв'язати у встановлений термін, пріоритети й засоби дій, сформульовані для вдосконалювання БЗР, а також засоби оцінювання досягнутих результатів (ст. 1(b)).

Національна програма з БЗР:

- ▶ сприяє розвитку **національної культури профілактики в галузі безпеки та здоров'я на роботі**;
- ▶ робить внесок у **захист** працівників шляхом усунення або зведення до мінімуму, наскільки це практично можливо, професійних небезпек і ризиків, відповідно до національного законодавства і практики, для попередження травматизму на роботі, професійних захворювань і загибелі людей на роботі, а також сприяння безпеці та здоров'ю на роботі;
- ▶ розробляється й переглядається на основі **аналізу національної ситуації**, зокрема аналізу національної системи БЗР;
- ▶ включає **завдання, цілі й показники результативності**;
- ▶ підкріплюється, наскільки це можливо, іншими **додатковими національними програмами та планами**, що сприяють поступовому створенню безпечного і здорового робочого середовища.

Національна програма широко оприлюднюється та, можливою мірою, затверджується і вводиться в дію найвищими органами державної влади.

У **Рекомендації № 197**, що супроводжує Конвенцію № 187, зазначено, що в процесі формування і перегляду національної програми державам-членам МОП слід урахувувати акти МОП, які мають відношення до основ, що сприяють БЗР. Ці акти зазначені в Додатку до Рекомендації.

«... Ми взяли колективне зобов'язання діяти разом, щоб зробити працю кожної людини безпечною та здоровою.

... Ступінь, у якому ми виконаємо це зобов'язання, буде виміряно кількістю відвернених нещасних випадків і захворювань, а в кінцевому підсумку – врятованих життів.

Дійсно, що може бути по суті важливіше за це?»

**Гай Райдер,
Генеральний директор МОП**

*110-та сесія Міжнародної конференції праці,
червень 2022 року*

Відділ адміністрації праці, інспекції праці й безпеки та здоров'я на роботі (LABADMIN/OSH)

Департамент управління і трипартизму (GOVERNANCE)

Міжнародне бюро праці
4 route des Morillons
CH-1211 Geneva 22 – Switzerland

T: +41 (0) 22 799 6111
E: labadmin-osh@ilo.org

ilo.org/labadmin-osh

**Безпечне та
здорове робоче
середовище – основний
принцип і основне право у
світі праці, що має першорядне
значення для гідної праці**